

ISSN 2616-678X

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

BULLETIN

of the L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Серия **ФИЛОЛОГИЯ**

PHILOLOGY Series

№2 (123) / 2018

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Астана, 2018

Astana, 2018

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	ф.ғ.д. проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	ф.ғ.к., (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассос. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	ф.ғ.д. проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сатпаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген Құрманғалиев Ілияс

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 35 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dihan Kamzabekuly**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology, (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31413)

© L.N.Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н., (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассос. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.
Периодичность: 4 раза в год
Тираж: 35 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31413)

Мазмұны

<i>Абасилов А.М.</i> Жаңа қазақ әліпбиі: әлеуметтік лингвистикалық мәселелері, оларды шешу жолдары	8
<i>Абдуов М.И., Абдуова Н.М.</i> «Қозы Көрпеш - Баян сұлу» жырының діни мотивтері ..	15
<i>Абдразакова А.А., Ахметова Б.Б., Қасқатаева Ж.А., Бакенова А.М.</i> Сан компонентті кейбір киелі ұғымдардың қалыптасу тарихынан	21
<i>Аймұхамбет Ж.Ә.</i> Мифтік кеңістіктегі <i>адамзат</i> пен <i>пері-зат</i> байланысы және оның көркем әдебиетте бейнеленуі	30
<i>Амангазиева М.К.</i> Л.З. Будаговтың «Түрік-татар сөздерінің салыстырмалы сөздігінің» қазақ лексикографиясындағы орны	38
<i>Аубакирова Г.Т., Володина Е.О., Калиева С.Н.</i> Кәсіби-бағытталған шетел тілін үйренудің тұлғалық-бағытталған тәсілі	44
<i>Байбек А.К.</i> Үкілі Ыбырай – сан қырлы дарын иесі	51
<i>Байбеков С.Н., Шормакова С.М., Аязбекова Э.М.</i> Ұлы Дала көне есептері және оның Бөлтірік шешен шығармашылығындағы көрінісі	63
<i>Гауриева Г.М., Жумабекова Ә.А.</i> Студенттердің тілдік компетенциясын қалыптастыруда аутенттік мәтіндерді қолдану	74
<i>Ерғалиева Райхан</i> Қазіргі заманғы қоғамдағы ұлттық мәдени мұраның проблемалары	76
<i>Жұманбекова Н.З., Кабдушева А.Б.</i> Студенттерде шетелдік құзыреттілікті қалыптастыру	81
<i>Искакова Н.С., Ислам А.</i> Заманауи лингвистикадағы бағалау теориясының дамуы	86
<i>Құзбакова Г.Ж.</i> Қазақ әдет-ғұрыптық ән ырғақтылығындағы сөз просодикасы	96
<i>Қыдырмолдина М., Нуржанова Ж.</i> Ағылшын тілін үйрену мен оқытудың маңыздылығы	105
<i>Лазухина Л.В., Әбдіғалиева Т.А.</i> У. Шекспирдің «Отелло» пьесасындағы одағайлардың қазақ тіліне аударылуына талдау	109
<i>Нұрдәулетова Б.И.</i> Жыраулар поэзиясы мәтінінің коммуникативтік ерекшелігі	116
<i>Нұржанова Ж.Д., Дадехан Ж.Б.</i> Интернет көмегімен ағылшын және қазақ тілінің сөздік қорын оқыту әдістемесі	123
<i>Нұржаубек А.</i> Қазіргі әлемдік және отандық лингвистикадағы фрейм туралы ізденістер	129
<i>Оспанова А.К., Турдығылова А.К., Бакенова А.М.</i> Шетел тілі мұғалімдерінің рефлексивті қабілеттіліктерін дамуы	139
<i>Тұрысбек Р.</i> Ұлттық тіл табиғаты: әліпби мәні мен эволюциясы (<i>Латын графикасына негізделген қазақ тілі әліпбиінің тарихы мен даму үрдістері туралы</i>)	146
<i>Рысбаева Г.Қ., Исаева Ж.Т., Тұңғышбаева Ғ.Ж.</i> Ғаламның тілдік «культ» концептісі	155
<i>Сәрсекенова Қ.Қ., Меліс А.М., Тойбекова С.Р.</i> Филология мамандығы бойынша білім алушыларды компьютерлік технология бағытында оқыту	166
<i>Шаймерденова Н.Ғ.</i> Қазақстандағы татарлардың тарихы, тілі, мәдениеті	173
<i>Жазбадереқ.</i> Гуманитарлық ғылымдарға саясимәдениет әлемінде заманауи зерттеу	185
<i>Рәсімдеу үлгісі</i>	188

Contents

<i>Abasilov A.M.</i> New Kazakh Alphabet: Sociolinguistic Problems and Their Solutions	8
<i>Abduov M.I., Abduova N.M.</i> Religious Motifs in “Kozy Korpesh – Bayan Sulu” Poem	15
<i>Abdrzakova A.A., Akhmetova B.B., Kaskatayeva Zh.A., Bakenova A.M.</i> From History of Development of Some Sacral Concepts with Numerical Component	21
<i>Aimukhambet Zh.A.</i> The interdependence of humanity with the fairy in the mythical space and its reflection in the artistic literature	30
<i>Amangazyieva M.K.</i> L.Z.Budagov’s «Comparative Dictionary of Turkish-Tatar Words» in Kazakh Lexicography	38
<i>Aubakirova G.T., Volodina E.O., Kalieva S.N.</i> Personally-Oriented Approach in Teaching Professionally-Oriented Foreign Language	44
<i>Baibek A.K.</i> Ykili Ybray – Versatile Master of Transformations	51
<i>Baybekov S.N., Shormakova S.M., Ayazbekova I.M.</i> Ancient Tasks of the Great Steppe and Their Place in Boltirik Sheshen’s Work	63
<i>Gauriyeva G.M., Zhumabekova A.A.</i> Use of Authentic Texts for Formation of Students’ Linguistic Competence	74
<i>Yergaliyeva Rakhan</i> The Problem of National Cultural Heritage in Modern Society	76
<i>Zhumanbekova N.Z., Kabdusheva A.B.</i> Formation of Foreign Competencies in Students	81
<i>Iskakova N.S., Islam A.</i> Development of Evolution Theory in Modern Linguistics	86
<i>Kuzbakova G.Zh.</i> Prosody of the Word in Kazakh Ritual Song Rhythmics	96
<i>Kydyrmoldina M.S., Nurzhanova Zh.D.</i> The Importance of Learning and Teaching English Language	105
<i>Lazukhina L.V., Abdygalieva T.A.</i> Analysis of the translations of U. Shakespeare’s «Othello» plays in the Kazakh language	109
<i>Nurdauletova B.I.</i> Communicative Peculiarities of the Bard Texts	116
<i>Nurzhanova Zh.D., Dadekhan Zh.B.</i> Teaching English and Kazakh vocabulary by means of the Internet	123
<i>Nurzhaubek A.</i> Frame Research in the Modern World and Domestic Linguistics	129
<i>Ospanova A.K., Turdygylova G.D., Bakenova A.M.</i> Development of Reflexive Abilities of Foreign Languages Teacher	139
<i>Turysbek R.</i> Kazakh Inscription is Spirituality (About the history and trends of the Kazakh language based on Latin graphics)	146
<i>Rysbayeva G.K., Issayeva Zh.T., Tungushbayeva G.Zh.</i> Concept of “Cult” in Linguistic Picture of the World	155
<i>Sarekenova K.K., Melis A.M., Toybekova S.R.</i> Training Graduates of Philology Specialty in the Field of Computer Technology	166
<i>Shaymerdinova N.G.</i> The History, Language and Culture of Tatars in Kazakhstan	173
Chronicle. Modern research on humanitarian sciences in the polycultural peace	185
Template	188

Содержание

<i>Абасилов А.М.</i> Новый казахский алфавит: социолингвистические проблемы, пути их решений	8
<i>Абдуов М.И., Абдуова Н.М.</i> Религиозный мотивы в лиро-эпическом произведений «Козы Корпеш – Баян сулу»	15
<i>Абдразакова А.А., Ахметова Б.Б., Каскатаева Ж.А., Бакенова А.М.</i> Из история развития некоторых сакральных понятий с компонентами числительных	21
<i>Аймухамбет Ж.А.</i> Взаимосвязь человечества с феи в мифическом пространстве и его отражение в художественной литературе	30
<i>Амангазиева М.К.</i> Роль «Сравнительного словаря турецко-татарских наречий» Л.З. Будагова в казахской лексикографии	38
<i>Аубакирова Г.Т., Володина Е.О., Калиева С.Н.</i> Личностно-ориентированный подход в обучении профессионально-ориентированному иностранному языку	44
<i>Байбек А.К.</i> Үкілі Ыбырай – многоликий мастер перевоплощений	51
<i>Байбеков С.Н., Шормакова С.М., Аязбекова Э.М.</i> Древние задачи Великой Степи и их место в творчестве Болтирик шешена	63
<i>Гауриева Г.М., Жумабекова А.А.</i> Использование аутентичных текстов при формировании языковой компетенции студентов	70
<i>Ергалиева Р.А.</i> Проблемы национального культурного наследия в современном социуме	76
<i>Жуманбекова Н.З., Кабдушева А.Б.</i> Формирование иноязычных компетенций у студентов	81
<i>Искакова Н.С., Ислам А.</i> Развитие теории оценки в современной лингвистике	86
<i>Құзбақова Г.Ж.</i> Просодика слова в казахской обрядовой песенной ритмике	96
<i>Қыдырмолдина М., Нуржанова Ж.</i> Важность обучения и преподавания английского языка	105
<i>Лазухина Л.В., Абдигалиева Т.А.</i> Анализ перевода на казахский язык междометий пьесы У. Шекспира «Отелло»	109
<i>Нурдаулетова Б.И.</i> Коммуникативные особенности текстов жырау	116
<i>Нуржанова Ж.Д., Дадехан Ж.Б.</i> Приемы изучения английской и казахской лексики с помощью интернет	123
<i>Нуржаубек А.</i> Фреймовый подход в современной отечественной и мировой лингвистике	129
<i>Оспанова А.К., Турдыгылова А.К., Бакенова А.М.</i> Развитие рефлексивных умений учителей иностранных языков	139
<i>Турысбек Р.</i> Природа национального языка: сущность и эволюция алфавита (<i>Об истории и тенденциях казахского языка на основе латинской графики</i>)	146
<i>Рысбаева Г.К., Исаева Ж.Т., Тунгышбаева Г.Ж.</i> Концепт «Культ» в языковой картине мира	155
<i>Саркенова К.К., Мелс А.М., Тойбекова С.Р.</i> Обучение выпускников филологических специальностей в области компьютерных технологий	166
<i>Шаймерденова Н.Г.</i> История, язык, культура татар в Казахстане	173
<i>Хроника.</i> Современные исследования по гуманитарным наукам в поликультурном мире ...	185
Образец оформления статьи	188

ГРНТИ 13.19.

N.G. Shaymerdinova

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

(E-mail: nurila1607@mail.ru)

The History, Language and Culture of Tatars in Kazakhstan

Abstract. The article is devoted to the analysis of the history, culture, language of the Tatar diaspora in the Republic of Kazakhstan. The article examines the history of the migration of Tatars to Kazakh lands at the end of XX century due to the prevailing social conditions and politics of Tsarist Russia. The author also reveals the role of Tatar immigrants in the trade, religious, educational process of Kazakhs in the late XIX and early XX centuries. An important place in the article is sociocultural analysis of modern Tatars in Kazakhstan, the key components of which are the causes of internal and external migration, ethnic identification issues, gender issues, the creation of mixed marriages, the possession of the native Tatar language, as well as the state Kazakh and other languages of the country, religious knowledge, knowledge of modern folk art by modern Tatars, observance of their ethnic rituals (customs, traditions). The analysis is based on the study of archival materials as well as an anonymous survey of informants.

Kew words: historical migration, interaction of Tatars and Kazakhs, ethnic identification, education, language, preservation of ethnoculture.

Introduction. Within the framework of the grant project for 2018-2020: «The preservation and development of the ethnic, cultural heritage of the Kypchak-Oguz peoples in the conditions of modern Kazakhstan», the Department of Turcology of the L.N. Gumilyov ENU explores the history of migration, culture, the language of the Kypchak-Oguz peoples in the Republic of Kazakhstan. The Kypchak group includes Tatars, Bashkirs, Kirghiz, Kumyks, Nogais, Karakalpaks, Karaevo-Balkars, Crimean Tatars (northern) [www.tmk.kz.] Among them, the most numerous diaspora is the Tatars, who historically migrated to the northern, northwestern, eastern regions of Kazakhstan, now live in almost all regions of the country.

The purpose of the article: to reveal the history of migration of Tatars to Kazakhstan, to determine their historical influence on the spiritual and educational formation of Kazakhs, to show the process of ethnic identification of modern Tatars, to master the native language, other languages of the RK, to form and preserve ethnic culture.

Research methodology. To achieve this goal, we studied archival materials, carried out a sociocultural survey, sampled a database of Tatars from the website, the completed international project on the Turkic peoples of Kazakhstan, co-led by the author [www.tuyrki.weebly.com].

As shown by historical materials, the migration of Tatars to Kazakhstan has its historical, political, economic prerequisites. The first settlers appeared in the 16th century, when Ivan the Terrible defeated Kazan, the Kazan khanate and many Tatar families fleeing eastwards, Siberia, Kazakhstan and other southern territories. At the beginning of the XVIII century, the tsarist government pursued a policy of Christianization of the Tatar population, which did not yield the desired results. Then, in order to strengthen the state policy, Catherine II removes the violent Christianization of foreigners into the channel of development of Islam among the Tatars and other Turkic peoples. The accession of Kazakhstan to Russia activates Russia's economic ties with the Eastern countries. In the second half of the XVIII century, the king government organizes and encourages the settlement of the Tatar peasants, artisans, merchants of the Kazakh lands, hoping with their help to establish links with the Kazakh population.

History. The first large compact Tatar settlement of Mamljutka was founded in 1786 by Peasant - a migrant A. Mamlyutov. At the same time, a number of other Tatar settlements arose, where Tatar peasants from the Kazan, Simbir, Nizhny Novgorod provinces arrived in the 18th century. The main occupation of the settlers was initially cattle breeding, in the future – grazing [1, p.26].

Through the territory of Kazakhstan, the main caravan routes passed, along the Irtysh and northwestern Kazakhstan, new cities were built – the fortifications of Petropavlovsk, Semipalatinsk, Kostanai, Uralsk, Orenburg, which became centers for economic ties, trade, education and culture. According to archival materials, «Petropavlovsk as the largest city of Northern Kazakhstan since the end of the XVIII century becomes the center of trade, a kind of bridge between the Asian steppes and Russia and later Europe». By the end of the XVIII century in Petropavlovsk, such merchants as Abdrashitov, Yasupov, Shakulov and others, were trading. By the end of the XIX century in Petropavlovsk there were about 100 Tatar hereditary noblemen, and of the 450 people belonging to merchant families, there were 300 Tartars. According to the census of 1897, 6129 people in the city considered the Tatar language to be their native. They accounted for one third of the population of Petropavlovsk [2].

Strengthening king policy in Kazakhstan was possible with the involvement of the Muslim clergy, therefore mosques were built in these cities. Mosques opened Muslim schools - madrassas, led by trained Tatar mullahs, educated in Bukhara, Samarkand, and later - in Cairo and Constantinople. In the madrasah, instruction was conducted in the Tatar language, as an independent subjects they studied Arabic, Turkish, Russian. Along with the religious disciplines in the madrassas they taught mathematics, geography, natural history, history, physics. There were madrasah-schools, which for the Kazakh people were not only a source of religious knowledge, but also a source of education, knowledge, culture in general. The Kazakh tribal nobility for their children hired either private mullah teachers, usually Tatars, or gave them up for training in madrasahs, schools. So, the famous Kazakh poet Abai Kunanbaev received his primary education from the Tatar mullah at home, then studied at the Semipalatinsk madrasah.

At the end of the 19th century, at the beginning of the 20th century, madrassahs, madrasah-schools, schools began to function actively in the large cities and settlements, most of them were opened at the expense of merchants, donations of wealthy traders and entrepreneurs. In Petropavlovsk by 1872 there were seven private schools for Muslim children, in Semipalatinsk in those years there were nine private schools. The Kazakh researcher Chokan Valikhanov noted that «the main engines of this Muslim education should be recognized by our trade of Tatars, and in his article «On Islam in the steppe» he wrote: in almost every aul there is a nomadic school where teachers are mostly Tatar mullahs or seminarians [3, page 55].

Tatar merchants and mullahs distributed literature, books of spiritual and secular content. In 1908 a Muslim library and a reading room were opened in Petropavlovsk with the help of Muslim merchants. There was a tradition to record poems and songs and distribute them by the lists. Books in Kazakh and Tatar among the Kazakh population were in great demand.

Enlightened Tatars together with Kazakh figures organized newspapers, magazines, contributed to the development of theatrical art. Thus, the well-known Tatar poet Gabdulla Tukay, having received an education in the madrassah of Uralsk, was one of the organizers and editors of the newspaper Fiker and the magazines Uklar and Al-Garcel Judith, popular among the population [5, p.460]. Another Tatar poet Akram Galimov, born in Akmolinsk, who spoke Tatar and Kazakh, was the executive secretary of the Kazakh magazine «Aykal» [www.tmk.kz].

In 1913, the Kazakh-Tatar newspaper in two languages «Ishim dalasy» began to appear in Petropavlovsk, and in the year of 1917 - the weekly «Yul» edited by H.Munasypov, in the same years about 30 issues of the newspaper «Mayak» published [1, c . 74].

It is known that in the cities of Semipalatinsk, Petropavlovsk, Aktobe, Kustanai, Alma-Ata in the beginning of XX century begin to function amateur Tatar theater troupes, which put various performances and organize concerts. Z.Mahmutov writes that at the beginning of the 20th century there was a Tatar theater of drama in the north of Kazakhstan, on the stage of which were staged «Galiyaban» by M. Faizi, «Bulat Baba», «Khan Kyzy» by K.Tinchurin, «Insidiousness and Love» by Schiller, Hindly kyzy» of the Turkish poet and playwright A. Tarhan» [1, p.75].

Thus, for the Kazakh people, the Tatars were not only a source of trade and economic development, but also a source of dissemination and strengthening of Islam, religious and secular education, the development of theatrical art and the media. Therefore, for a long time in the Kazakh people, religion, education, enlightenment are associated with representatives of the Tatar ethnos. The Kazakh land attracted the Tatars with the benevolent attitude of the indigenous population, the affinity of the language, a single faith, the similarity of national and sociocultural problems. It is known that Tatar mullahs often married Kazakh women, and vice versa, representatives of the Kazakh nobility and intelligentsia took as their wives educated Tatars (Khan Jahangir, writer M. Auezov and many others). The historical and socio-cultural ties between the Kazakhs and Tatars were further strengthened by family and kinship relations, as evidenced by the proverbs common in the steppe: «Where is a Tatar, there is no need for an interpreter», «Tatar is more native to his own matchmaker», «Every Tatar is a mullah», «Tatars are closer to Allah, than we»[4].

Today, the Tatar diaspora is one of the largest in Kazakhstan, according to the latest census in the Republic of Kazakhstan, there are 204,229 people of the Tatar population. In the Republic of Kazakhstan, there are more than 20 Tatar and Tatar-Bashkir national-cultural organizations. The largest of them is the association «Idel», which unites 18 national cultural centers in 15 regions of the Republic of Kazakhstan and is one of the co-founders of the Assembly of Peoples of Kazakhstan, chaired by the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev [6, p. 7].

Verified knowledge about the life of the Tatar diaspora in Kazakhstan was obtained through the electronic processing of questionnaire data, carried out within the framework of the project. To determine specific data, we focus on the most important questions of the questionnaire. Such key concepts include: reasons for resettlement in the Republic of Kazakhstan, age, sex, citizenship, ethnic identification by passport, personal self-determination, marriages, mixed first and second generation marriages and ethnic determination of children, religion or religious affiliation, language of education, knowledge of the native language and knowledge of other languages.

Results and discussions. As a result of the processing of the answers of 2,155 respondents, it was revealed that 724 people together totaled Tatars and Bashkirs, of whom 632 were Tatars. As noted above, according to the questionnaire, the majority of Tatars live in the north of Kazakhstan. So, out of 632 interrogated informants of Tatars 240 people live in the northern and central region; 129 people in the Aktobe and other regions in Western Kazakhstan; 122 people from the South-Kazakhstan region; 54 people in the East Kazakhstan region; 97 have no data on this item. The data from the questionnaire are confirmed by the above mentioned historical aspects of the migration of Tatars: thus, out of 632 people, 555 Tatars consider themselves to be indigenous residents of the Republic of Kazakhstan, since grandparents or even great-grandparents once moved to Kazakhstan. In the XX century moved only 88 people (to 1989), in the era of sovereign Kazakhstan 15 people.

The reasons of the migration in the XX-XXI centuries are very different: 6 people indicated hunger, 7 people - development of virgin land, 10 - deportation and repression, 3 people - improvement of financial condition, 20 people - work, 15 - family circumstances, 16 - do not know the reasons for resettlement. The main layer of migrants from Russia, Tatarstan, also have moved from Bashkiria, Kyrgyzstan, Georgia and Uzbekistan.

On the question of whether they are going to stay in Kazakhstan or leave, of the 632 informants of the Tatars, 322 people answered that they were staying; 39 people said they were going to leave; 269 people do not have data on this question.

The reasons for wanting to leave Kazakhstan are also very different: getting an education, finding work, improving living conditions, returning to a historical homeland, or personal and family circumstances (creating a family). Many informants have family members or relatives, who went from Kazakhstan to Russia and Tatarstan, Turkey, Germany, Bashkiria, France and Albania, Ukraine, Belarus, the Czech Republic and the USA.

The questioning also revealed internal migration of Tatars within Kazakhstan: from 632 informants 95 people moved to different regions of Kazakhstan. The reasons for internal migration are mainly work, getting an education (admission to an institution of higher learning), family circumstances, and moving from one village to another.

Age. According to the age parameters, informants were divided into 4 age groups, the boundaries of which, of course, are conditional, rigidly non-deterministic.

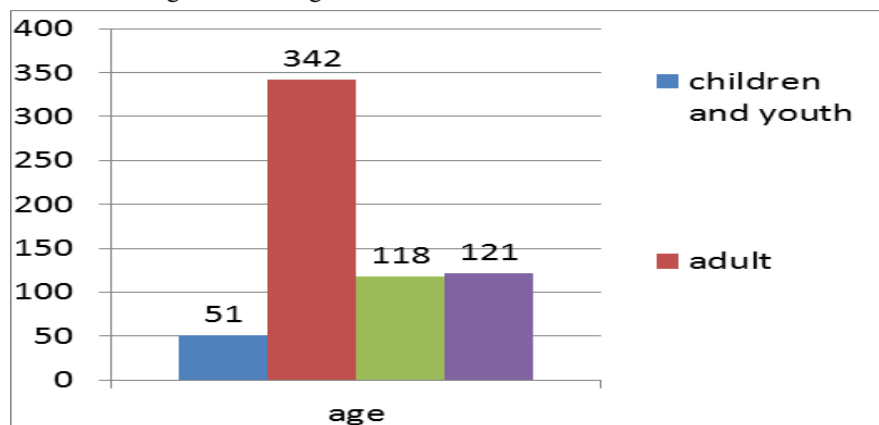
Group I: children and teenagers: from 11 to 17 years, there were 51 of them

Group II: from 18 to 37 years - 342 people

Group III: informants, the era of sovereign Kazakhstan: from 38 to 50 years - 118 people.

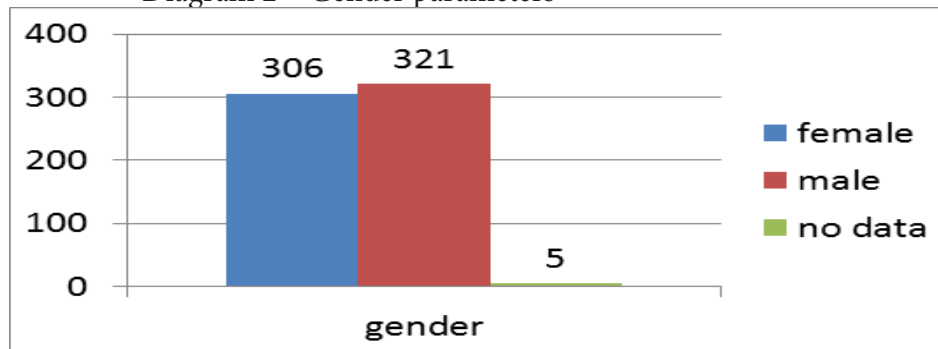
Group IV: the elderly from 51 to 89 years - 121 people. Numerous were the second group of 38 years old (342 of 632 are informants), in the physical, intellectually most productive age (see. Diagram)

Diagram 1 – Age of informants

In the gender aspect, the sex ratio turned out to be approximately equal: 632 women - 306, men - 321, 5 people - no data. But the gender aspect has its significance in mixed families and age categories (see Diagram).

Diagram 2 – Gender parameters

Citizenship: from 632 informants 614 people (97%) citizens of the Republic of Kazakhstan, not citizens of Kazakhstan - 18 Tatars, 9 of them citizens of Russia, 7 people - of Uzbekistan, 2 people do not have data.

Of interest were studies on ethnicity, ethnic identity, represented legally by passport, self-determination and especially in mixed families. Out of 632 informants, 612 people (96.8%) are Tatars by the passport; 6 people are written as Kazakhs, five of them have Kazakh mothers, one has Kazakh father; 2 people by the passport are Russian, although by ethnicity and nationality are Tatars; 12 people do not have passport data.

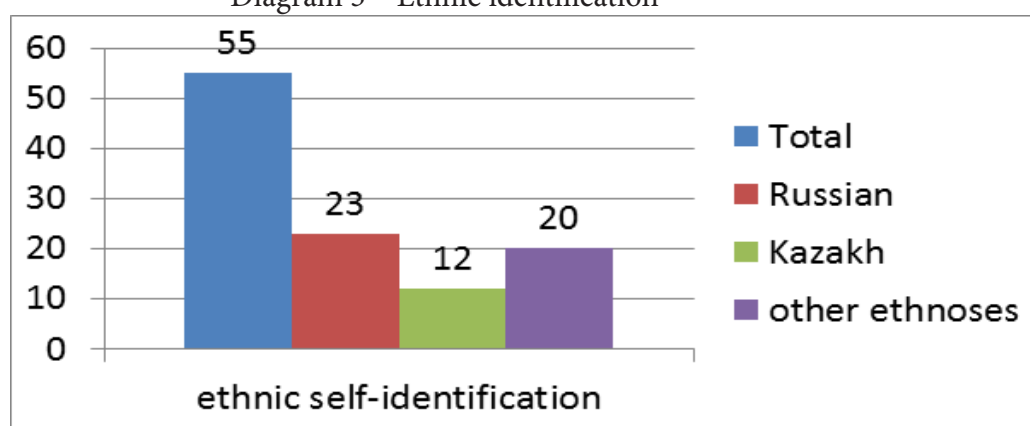
In ethnic self-determination, most informants identify themselves with their ethnic group. But at the same time, the questionnaire shows a peculiar ethnic and cultural situation in Kazakhstan in the self-determination of informants. Thus, out of 632 informants, 55 (9%) do not

identify themselves with the Tatar ethnos, 12 of them identify themselves as Kazakhs (22%), 7 of them are Kazakhs (that is 58.3%), 23 people represent themselves as Russians (42%), 12 of them have Russian mothers (that is 52%), 2 people identify themselves as Azerbaijanians (Azerbaijan mothers, which is 100%), 8 fathers and mothers - Tatars, but they refer themselves to Russians, two informants have Bashkir fathers, mothers - Tatars, correlate themselves with the Russians, but they are married to kumyks, children are considered kumyks (14.5%); 9 people find it difficult to answer.

Two factors have been revealed in ethnic self-determination. First, the child in the family identifies himself more with the mother's ethnos, i.e. the maternal line, regardless of ethnos, was dominant, which is proved by the figures of the Kazakh 58%, Russian 52%, Azerbaijani 100%, Kumyk 100%. What are these figures talking about? Now in Kazakhstan (can not only in Kazakhstan) on the formation of the mentality, consciousness, culture have more influence of the mothers than the fathers.

The second point is that the Russians have a great influence on the Tatars' self-identification (compare how the Kazakhs present themselves 22%, as the Russians 56.5%), which is confirmed by the data when both the mother and father are Tatars (Bashkirs, etc.) but are identified as Russians. The latter case in this context is generally unique. In our opinion, the self-identification of informants as the Russians can be explained by different reasons – the historical influence of Russian culture, environment, Russian language and ignorance of the native language, interpersonal relationships (friends, colleagues) and other reasons (see Diagram).

Diagram 3 – Ethnic identification

In family relations Tatars prefer to create family ties with representatives of their ethnic group, as evidenced by the main body of the database. At the same time, there are also mixed marriages, which represent interesting facts of family relations from the point of view of the interaction of cultures and ethnoses in the Republic of Kazakhstan.

Mixed marriages: one of the parents, either the father or the mother, does not belong to the Tatar ethnos. Mixed marriages are characterized by age-specific characteristics, which are the first generation - parents and the second generation - children (grandchildren).

In the first generation of parents the following picture is observed.

The father is not Tatar: 5 Kazakhs have Kazakh fathers, three of them are mothers of Tatar women and two do not have data about mothers, one of them is written as a Kazakh by the passport, the other four are Tatars, but all five are self-identified as Tatars; two fathers - Bashkirs, mothers of Tatars, both are Tatars by passport, self-identify themselves as Russians and both are married to Kumykas; four fathers are Tatars, two of them have Tatar mothers, and two Kazakhs, ethnicity, passport, self-determination, all four consider themselves Tatars; 7 fathers-Turkish, mothers of all 7 informants-Tatars, by nationality, passport and self-determination, all seven represent themselves Tatars; 3 informants do not have data about their fathers.

The mother is not Tatar: 65 mothers are Russian, 64 mothers are Kazakhs, 5 mothers are Azerbaijanis (fathers of all five informants are Tatars, but two of them self-identify themselves as Azerbaijanis), 6 mothers are Bashkir, 2 mothers are Uzbeks, one mother is Balkar. 10 informants do not have data about mothers.

It should be noted that if in mixed families of the older generation, where fathers are Kazakhs, Bashkirs, Turks, Talyshes, and mothers of Tatars, children are recorded as Tatars, that is, the «mother's fiddle» is again played by the mother's line. In mixed marriages with Tatars, the Tatar ethnicity is dominant. In general, the Tatars of the older generation marry more Tatars and less-representatives of other ethnic groups, thus preserving ethnic culture, traditions, mentality. If Tatars create mixed marriages, then, as a rule, they dominate over their husbands.

As the data show, Tatars-men create more mixed marriages than Tatars-women. At the same time, marriages are created with Russian women, Kazakhs and representatives of Turkic / non-Turkic ethnic groups of the republic. Children in such families are more likely to choose the mother line by ethnic identification.

The second generation of children and grandchildren.

In the second generation, when one of the spouses is not of Tatar nationality, the following was revealed:

Kazakhs - 84 people (13.2%),
Russians - 70 people (11%),
Uzbeks - 8 people,
Bashkir - 7 people,
Azerbaijan - 5 people,
Turks - 4 people,
kumyks - 2 people,
one Balkar [7, p.596].

The largest group of mixed marriages in the second generation were with the Kazakhs and Russians, then with other ethnic groups. If in the first generation in mixed marriages the Tatars-fathers preferred to marry Russians more, then in the second generation the number of marriages with Kazakh women (Kazakh men) increases.

Interesting is the number of Tatar-Kazakh, Tatar-Russian marriages according to age categories and ethnic identification of children. So, in the second age group (18-37 years), the Kazakhs turned out to be more - 47 Kazakh women (Kazakh men), whose 22 children are indicated as Kazakhs, which is 46%. In the same age group, there were 33 Russians (either women or men) and 7 children indicated as Russians, which is 21%. In the third age group (38-50 years) 18 Kazakhs and 17 Russians, who have 6 children represented as Kazakhs (33%), but in the Tatar-Russian group only 1 child is recorded as Russian (5%). In the fourth group (51-89 years) - 18 Kazakhs and 8 Kazakh children (44%), 20 Russians and 8 Russian children (40%).

Analysis of the data shows that in mixed second-generation marriages a slightly different picture is formed on the ethno-determination of informants: slightly more marriages with Kazakh women (Kazakh men) in the second age group than with the Russians or with representatives of other Turkic peoples. The number of mixed marriages with Kazakh women (Kazakh men) and Russians in the third and the fourth age group is almost the same. Children in Tatar-Kazakh families are more recorded as Kazakhs, and the largest indicator of this is the second largest and the relatively young age group, the era of sovereign Kazakhstan (46% - II, 33% - III., 44% - IV. In the Tatar-Russian families, fewer children are recorded as Russians (21% - II, 5% - III., 40% - IV).

Ethnic determination of children: as we have already noted above in the Tatar families, the maternal line often dominates, but the question of what nationality the children belong from mixed families showed very different results. The majority, namely 358 people answered that the nation should be determined by the father; 36 people believe that this is a personal choice of the child,

that is, the child must decide for himself; 18 people answered that they are applied to the Kazakh; 18 people - to Kazakhs or Russian; 7 people - to the Tatars; 3 - to the Russian. Sixteen informants noted that children should be considered as mixed or mixed nationalities; 7 people believe that the identity of children is determined by the consent of the spouses and a mutual decision; 4 people believe that there is no difference to which nationality the child belongs; 7 people do not know, 6 difficult to answer; 151 people do not have data on this issue.

In our opinion, the Turkic ethnic character of the mixed Tatar families coincides with the era of sovereign Kazakhstan, with the expansion and strengthening of the culture of the Kazakh people, with an orientation to their own Turkic sources and culture.

Religious or cultic affiliation: of the 632 informants of the Tatars, 487 people answered that they adhere to the Muslim faith; 40 belong to Christians; 11 people called themselves atheists and 1 agnostic; 4 determined their religious affiliation; 2 are in search and 2 are at a loss to answer; 85 people did not answer this question.

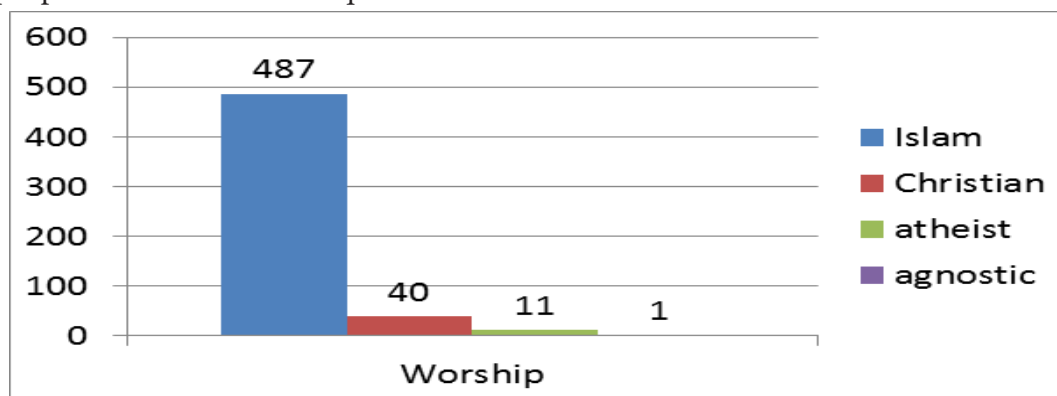

Diagram 4 – Worship.

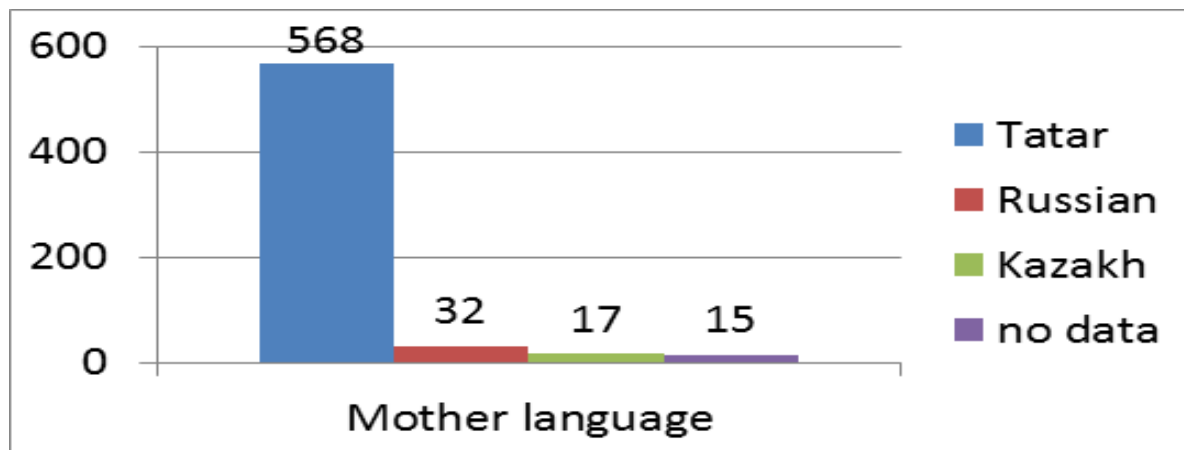
Tatars in modern Kazakhstan are quite educated: 94% have secondary and incomplete secondary education, 69% higher and incomplete higher education. The Russian language is chosen as the language of instruction for the Tatars, which is confirmed by comparing the secondary (including unfinished) and higher education (including unfinished): Russian language - 930 people, Kazakh language – 114 other languages - 14 people (see the table).

Table 1 – Education and language of instruction.

Language	Education						
	Beginner		Medium		High		
	Pre-school	Primary	Unfinished Pre-school	Primary Unfinished secondary (technical school, college)	Secondary Unfinished higher	Higher education (bachelor, master)	Post-graduate (postgraduate, doctoral)
Russian	341 people	404 people	213 people	310 people	175 people	221 people	11 people
Kazakh	29 people	39 people	15 people	59 people	21 people	19 people	---
Others	15 people	8 people	4 people	3 people	3 people	4 people	---
No data	247 people	181 people	400 people	260 people	433 people	388 people	621 people

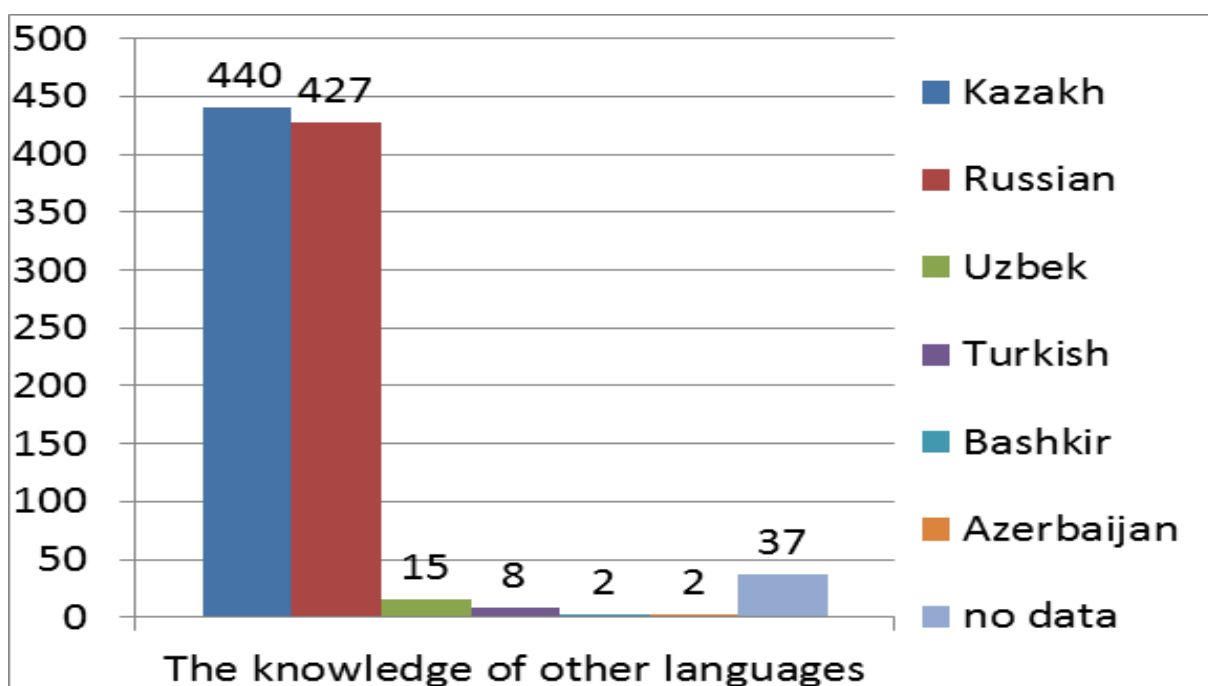
Native language, knowledge of other languages, communicative activity: out of 632 informants 568 people consider Tatar as their mother tongue; 32 people - Russian; 17 people named the Kazakh language as their native language; 15 people do not have any data. Also, 331 informants noted that knowledge of the native language is very important; 209 answered, it is simply important; 45 answered that not very well; 6 people answered that it was not important at all; 18 answered that them difficult to answer and 23 people do not have data (see Diagram).

Diagram 5 – Possession of the native language

The Tatars of Kazakhstan live in a multi-lingual state, that's why other languages of the republic. Of the total number of informants, 440 people answered that they are know the Kazakh language (69%); 427 people are know the Russian (67%); also 15 people – the Uzbek; 8 people – the Turkish; 4 people – the Uighur; Also 2 - Bashkir and 2 - Azerbaijan language; 37 people do not have data (see Diagram).

Diagram № 6 – Possession of the Tatars of Other Languages

Communicative competence and the use of languages: of the 632 informants using the Russian language - 373 people (59%); Tatar - 59 people (9.3%); Kazakh - 17 people (2.6%); Tatar, Russian - 44 people (7%); Tatar, Kazakh - 16 people (2.5%); Kazakh, Russian - 38 people (6%); Tatar, Kazakh, Russian - 21 people (3.3%); Tatar, Russian, Turkish - 2 people (0.3%); no data - 62 people (9.8%).

These data help to reveal the language situation in the republic, where 69% of Tatars, like representatives of other ethnic groups of Kazakhstan, know the Kazakh language (or rather, they have different levels of the Kazakh language), almost the same amount is known in Russian. However, communicative activities are more in Russian (59%), 2.6% in Kazakh, and only 9.3% in Tatar. The latter means that many ethnic Tatars are speaking less and less in their native language. At the same time among the Tatar population there is bilingualism (Tatar-Russian, Tatar-Kazakh, Russian-Kazakh), which is 15.5%. There is knowledge of 3 languages (Tatar, Kazakh, Russian, etc.), which is 3.3%.

Knowledge of oral folk art and literature. Knowledge of the language is associated with knowledge of their culture, literature in one's native language, knowledge of oral folklore of legends, myths, historical poems. Only about 189 people (30%) were able to name some works of Tatar literature and oral folk art. Many are familiar with the work of the famous Tatar folk poet Gabdullah Tokay (10 people called the poem G. Tukaya «Shurale»). 20 people know the epic «Idegey», 17 people - historical songs about «The Captive Suyumbike», 16 people - the song «The Kazan kaygisi»; 13 people remember the legend of Guliash Hanim; 7 people named the fairy tale «Chukmar and Tukmar»; 6 people - a fairy tale about a clever donkey and the legend «The rocks of twins at Gurzuf»; 5 people - the epic about Chura batyr, 4 people - the poem «Yusuf and Zyliha», the epic «Alpamys», the legend «The Death of Girey» and the tale of Bekir Mustafa; 3 people remembered the legend about Ayu-dag and the fairy tale «Zilyan». Some remember the historical poems «Ravshan hon», «Kadysh Mergen», «Solom Torkhan» and other famous examples of oral creativity of the Tatar people. However, in general, the Tatar language speakers tend to reduce the knowledge of oral folk art, Tatar literature [7, p. 599].

The media in the Tatar language. The informants to the question whether newspapers, magazines, books were published in Kazakhstan in their native language were answered in the following way: yes - 216 people; no - 173 people, it is difficult to answer - 218 people, there is no data - 25 people. On the question whether there are TV programs in their native language: yes - 356 people; no - 119 people, it is difficult to answer - 135 people, there are no data - 22 people.

And also to the question whether there is broadcasting in their native language: yes, 183 people; no - 203 people, it is difficult to answer - 224 people, there are no data - 22 people.

On the question whether to use the Internet in their native language: yes, 136 people; no - 420 people, it is difficult to answer - 52 people, there is no data - 24 people. The main amount of negative response, rather, is associated with a large amount of information in the Internet resources in Russian.

On the question whether there are Internet forums, blogs, chats in their native language: yes - 339 people; no - 108 people, it is difficult to answer - 160 people, there are no data - 25 people. SMS in the mother tongue: 118 people, no - 454 people, 35 people are difficult to answer, 25 people do not have data, which is confirmed by the least amount of use of the native language by Tatars during correspondence.

Conclusions. Sociocultural analysis shows that the Tatars are one of the many Turkic ethnic groups that lived in the Republic of Kazakhstan since ancient times [8, p.112]. Their resettlement in Kazakhstan has its own historical, economic, cultural background. In the XVIII-XIX centuries at the beginning of the 20th century, the Tatars influenced the strengthening of Islam in the Kazakh Steppe, the development of education and culture.

Certain socio-cultural trends are observed in modern Tatars in Kazakhstan. Of the informants interviewed, 97% of Tatars are citizens of Kazakhstan, in official ethnic identification (according to the passport) 96% are recorded as Tatars. In ethnic self-determination, most informants identify themselves with the Tatar ethnos and 9% of informants do not associate themselves with their ethnic group. Ethnic self-determination is affected by two factors: the maternal line in mixed families (and the children are represented by the mother's line), this is the influence of Russian culture and language (56.5%). It is interesting to note mixed marriages according to age categories: in the older generation the Tatars married more Russians, then in the second generation the number of marriages with Kazakhs (Kazakhs) is increasing (compare with Kazakhs 13.2%, with Russians 11%).

In the era of sovereign Kazakhstan, children in the Tatar-Kazakh families are more recorded as Kazakhs (46% - II, 33% - III., 44% - IV.). In the Tatar-Russian families, fewer children are recorded as Russians (21% - II, 5% - III., 40% - IV). In these indicators, the significance and influence of the Kazakh ethnos and culture on all residents of Kazakhstan is manifested, including and the Tatars in the era of sovereign Kazakhstan.

An important aspect is the attitude towards languages. 90% of informants (568 people) are considered Tatar native, 70% (440 people) know the Kazakh language, 67.5% know the Russian language, however, as shown by reliable data, education and daily communication are still done in Russian (use Russian language - 373 people, 59%, Tatar - 59 people, 9.3%, Kazakh - 17 people, 2.6%). At the same time, different degrees of bilingualism (Tatar-Russian, Tatar-Kazakh) and trilingualism are observed among the Tatar population.

The data of the questionnaire also show a significant decrease in Tatars knowledge of oral folk art and literature (this knowledge is only 30%). At the same time, the preservation of tradition, customs, and national Tatar cuisine is more sustainable.

Список литературы

- 1 Махмутов З. Татары на Севере Казахстана (история и современность). / З. Махмутов –Петропавловск, 2004. – 214 с.
- 2 Солтүстік Қазақстан мемлекеттік мұрағаты (СҚММ), ф. 158, оп.1, д. 2-5.
- 3 Валиханов Ч. Собрание сочинений в пяти томах. Т. 5 / Ч. Валиханов – Алматы: Главная редакция Казахской советской энциклопедии, 1985. – 528 с.
- 4 Сборник пословиц и поговорок казахского народа. – Алматы: Мектеп, 1963. – 198 с.
- 5 Шаймердинова Н.Г., С. Ярыгин, Б. Жиембай Қазақстандағы татар диаспорасының қалыптасу тарихы // Мировая тюркология и Казанский университет: материалы международной научно-практической конференции. / Н.Г. Шаймердинова, С. Ярыгин – Казань: Издательство Казанского университета, 2018. – С. 457-461.
- 6 Мурзагужинов М. Татары в Казахстане // Наш мир. / М. Мурзагужинов // – №02-06. – 2007. – С. 5- 11.
- 7 Шаймердинова Н.Г. Татарская диаспора Казахстана: социокультурные аспекты // Материалы международной научно-практической конференции «Литература и худ.культура тюркских народов в контексте Восток-Запад». / Н.Г. Шаймердинова // – Казань: КФУ, 2015. – С. 590-601.
- 8 Невская И.А., Тажибаева С.Ж., Шаймердинова Н.Г. Тюркский мир Казахстана: исследование языков и создание базы данных: Global-Turk//International Journal for Information and Analytics. / И.А. Невская, С.Ж. Тажибаева, Н.Г. Шаймердинова – Astana: International Turkic Academy, 2016. –С. 105-116.
- 9 www.tmk.kz сайты
- 10 www.turki.weebly.com сайты

Н.Г. Шаймердинова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

Қазақстандағы татарлардың тарихы, тілі, мәдениеті

Аннотация. Мақала Қазақстан Республикасындағы татар диаспорасының тарихын, мәдениеті мен тілін саралауға арналған. Мақалада патшалық Ресейдің қоғамдық және саяси тепкісінің салдарынан XVIII ғасырдың соңында қазақ жеріне татарлардың қоныс аудару тарихы қарастырылады. Сонымен қатар автор XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында қазақтардың сауда, діни және білім беру процесіндегі татар келімсектерінің рөлін ашып көрсетеді. Мақалада Қазақстандағы қазіргі татарларға әлеуметтік-мәдени сараптама жасау маңызды орынға ие. Оның басты компоненті ішкі және сыртқы көші-қон себептері, гендерлік мәселелер, аралас неке, татар тілін, сонымен қатар мемлекеттік қазақ және елдегі басқа да тілдерді білуі, білім мәселесі, діни сенімі, қазіргі татарлардың ауызша халық шығармаларын білуі, өздерінің этникалық ғұрыптарын (салт-дәстүр, жоралғылар) сақтауы саналады. Жүргізілген сараптама мұрағаттық материалдарды зерделеуге, сондай-ақ ақпарат берушілерге сауалнамалық сұрау салуға арқа сүйейді.

Түйін сөздер: тарихи көші-қон, татарлар мен қазақтардың өзара іс-қимылы, этникалық сәйкестендіру, білім, тіл, этномәдениетті сақтау.

Н.Г. Шаймердинова

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

История, язык, культура татар в Казахстане

Аннотация. Статья посвящена анализу истории, культуры, языка татарской диаспоры в Республике Казахстан. В статье рассматривается история миграции татар на казахские земли в конце XVIII века в силу сложившихся общественных условий и политики царской России, также автор раскрывает роль татарских переселенцев в торговом, религиозном, образовательном процессе казахов в конце XIX начала XX вв. Важное место в статье занимает социокультурный анализ современных татар в Казахстане, ключевыми компонентами которого являются причины внутренней и внешней миграции, вопросы этнической идентификации, гендерные вопросы, создание смешанных браков, владение родным татарским языком, а также государственным казахским и другими языками страны, вопросы образования, религиозного вероисповедания, знания современными татарами устного народного творчества, соблюдение своих этнических ритуалов (обычаев, обрядов, традиций). Проведенный анализ опирается на изучение архивных материалов, а также анкетный опрос информантов.

Ключевые слова: историческая миграция, взаимодействие татар и казахов, этническая идентификация, образование, язык, сохранение этнокультуры.

References

- 1 Makhmutov Z. Tatars na Severe Kazakhstan (istoriya i sovremennost') [Tatars in the North of Kazakhstan (history and modernity)]. (Petropavlovsk, 2004. 214 p.). [in Russian]
- 2 Severo-kazakhstanskiy gosudarstvennyy arkhiv (SKGA) [The North Kazakhstan State Archive (SCGA)]. – f. 158, op.1, h.2-5. [in Russian]
- 3 Valikhanov Ch. Sobraniye sochineniy v pyati tomakh [Collected works in five volumes]. V.5. (Glavnaya redaktsiya Kazakhskoy sovetskoy entsiklopedii [The main edition of the Kazakh Soviet Encyclopedia], Almaty, 1985. 528 p.). [in Russian]

- 4 Sbornik poslovits i pogovorok kazakhskogo naroda [Collection of proverbs and sayings of the Kazakh people]. (Mectep, Almaty, 1963. 198 p.). [in Russian]
- 5 Shaymerdinova N.G., Yarygin S.A., Zhiyembay B.S. Kazakstandaғы tatar diasporasynyn kalyptasu tarikhy [The history of Tatar diaspora formation in Kazakhstan] // Mirovaya tyurkologiya i Kazanskiy universitet: materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii [World Turkology and Kazan University: materials of the international scientific and practical conference]. (Publishing house of Kazan University, Kazan, 2018. P. 457-461). [in Kazakh]
- 6 Murzaguzhinov M. Tatory v Kazakhstane [Tatars in Kazakhstan] // Nash mir [Our world]. (№02-06. – 2007. – P. 5-11). [in Russian]
- 7 Shaymerdinova N.G. Tatarskaya diaspora Kazakhstana: sotsiokul'turnyye aspekty [Tatar diaspora of Kazakhstan: sociocultural aspects] // Materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Literatura i khud.kul'tura tyurkskikh narodov v kontekste Vostok-Zapad» [Proceedings of the international scientific and practical conference «Literature and culture of Turkic peoples in the East-West context»] – (KFU, Kazan, 2015. P. 590-601). [in Russian]
- 8 Nevskaya I.A., Tazhibayeva S.Zh., Shaymerdinova N.G. Tyurkskiy mir Kazakhstana: issledovaniye yazykov i sozdaniye bazy dannykh: Global-Turk [Turkic World of Kazakhstan: language research and database creation: Global-Turk] // International Journal for Information and Analytics. (International Turkic Academy, Astana, 2016. P. 105-116). [in Russian]
- 9 Sayt: www.tmk.kz [Website: www.tmk.kz] [in Russian]
- 10 Sayt: www.tyrki.weebly.com [Website: www.tyrki.weebly.com] [in Russian]

Автор туралы мәлімет:

Шаймердинова Н.Ф. – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Халықаралық қатынастар факультеті, Түркітану кафедрасының профессоры, филология ғылымының докторы, Қ.Сәтбаев көшесі, 2. Астана, Қазақстан.

Shaymerdinova N.G. – doctor of Philology, professor of department Turkology, Faculty of International Relations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan,

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. **Журналдың мақсаты.** Әдебиеттану және тілтану саласындағы ғылыми зерттеу нәтижелерін, филология ғылымының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиет саласындағы оқыту әдістемесін, ғылыми конференцияның мағыналы материалдарын, библиографиялық шолу мен сыни тақырыптағы ғылыми құндылығы бар, мұқият тексеруден өткен материалдарды жариялау.

2. **Журналда мақала жариялаушы автор** мақаланың қол қойылған 1 дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және **vest_phil@enu.kz** электрондық пошталарына **Word** форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. **Мақаланың көлемі** 8 беттен кем болмауы және 16 беттен аспауға тиіс.

5. **Мақаланың құрылымы:** (қағаз беті - **A4**, кітап сұлбасында, беттеу жолы бар жағынан – 20 мм. Шрифт: **Times New Roman** - нұсқасында, әріптің көлемі (кегель) - **14**);

6. **XҒТАР** <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында, қою кіші әріппен жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс істейтін болса, онда әр автордың жұмыс орны қасында курсивпен жазылуы керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында, жартылай қою кіші әріппен жазылады;

Аңдатпа - 100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (**кіріспесі, мақаланың мақсаты мен міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері, нәтижелері мен талқылаулары, қорытындысы**) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер (6-8 сөз немесе сөз тіркесі) - Түйін сөздер мақала мазмұнын ашатын, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы көп кездесетін сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – жолааралық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады. Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 253 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 182 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі.

Әдебиеттер тізімінде кітаптың жалпы бет көлемі көрсетіледі.

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді. Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент **жарамсыз** деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылға ЕҰУ қызметкерлері үшін 4500 тенге және басқа ұйым қызметкерлеріне 5500 тенге болып белгіленді.

Реквизиттер:

РГП ПХВ «Евразийский национальный
Университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
Столичный филиал АО «Цеснабанка»
КБЕ 16
БИН 010140003594
БИК TSES KZ KA
Счет в кодировке IBAN –
KZ 91998 BTV 0000003104

«Басылым үшін» (жіберушінің аты-жөні)

Provision on articles submitted to the journal “Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, teaching language methods and literature, the most significant materials of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. **The volume of the article** should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. **Structure of the article** (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment, bold

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the «red line» -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those formulas are numbered, to which the text has references.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication. Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
Столичный филиал АО «Цеснабанка»
КБЕ 16
БИН 010140003594
БИК TSES KZ KA
Счет в кодировке IBAN –
KZ 91998 BTV 0000003104

«for publication of the full name»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия Филология»

1. **Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающие актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значительные материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. **Автору, желающему опубликовать статью в журнале** необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail **vest_phil@enu.kz**. При этом должно быть строго выдержано соответствие между **Word**-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: Казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. **Объем статьи** не должен превышать 16 страниц (от 8 страниц).

5. **Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку задачи, цели, историю, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
Столичный филиал АО «Цеснабанка»
КБЕ 16
БИН 010140003594
БИК TSES KZ KA
Счет в кодировке IBAN –
KZ 91998 BTV 0000003104
«за публикацию ФИО»

Рәсімдеу үлгісі / Образец оформления статьи / Template

XFTAP 17.09.91; 17.07.31

А.Ж. Шәріп

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: amantay_sh@hotmail.com)

Хүсейін Жавид және XX ғасыр басындағы қазақ поэзиясы: рухани ізденістер мен көркемдік ерекшеліктер

Андатпа. XX ғасыр басында түркі халықтарының рухани өміріне белсене атсалысқан алдыңғы қатарлы қаламгерлер шоғыры кейінгі ұрпаққа бай әдеби мұра қалдырды. Солардың бірі – «Шығыстың Шекспирі» атанған эзербайжан ақыны, драматургы Хүсейін Жавид. Өкінішке қарай, оның шығармалары қазақ оқырманына бейтаныс болып келеді. Мұның негізгі себебі – өзара аударма тәжірибесінің жүйелі түрде жолға қойылмағандығы және қазақ-эзербайжан әдеби байланыстарын ғылыми тұрғыдан зерттеудің осы уақытқа дейін жеткілікті дәрежеде қолға алынбағандығы. Сондықтан бұл бағытта әдебиеттанушылардың алдында тың мақсаттар пен міндеттер тұр. Негізінен Низами Гәнжәуи, Абай Құнанбаев, Мырза-Фәтәли Ахундзадә секілді классиктері шығармаларынан ғана азды-көпті хабардар екі халықтың арғы-бергі әдебиетіндегі құбылыстарды ең алдымен салыстырмалы-тарихи әдіс тұрғысынан таразылау қажет. Бұл мақалада Хүсейін Жавидтің өлеңдеріндегі романтизм оның өзімен замандас қазақ ақындарының (М.Жұмабаев, М.Дулатов, С.Торайғыров, Б.Күлеев) поэзиясындағы ұқсас сарындармен ұштастыра қарастырылып, екі ел әдебиеті дамуының сол кезеңіндегі идеялық-көркемдік ізденістер көп ретте ортақ мәдени-рухани арнадан бастау алғандығы нақты мысалдармен дәлелденеді.

Түйін сөздер: ұлттық поэзия, әдеби байланыстар, романтизм, Батыс-Шығыс, адамгершілік мұраттар, түрікшілдік сарындары.

Мақала мәтінде төмендегі бөлімдер қамтылуы қажет:

- кіріспесі,
- мақаланың мақсаты мен міндеті,
- қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері,
- нәтижелер мен талқылаулары,
- қорытынды, шешімі.

Әдебиет тізімі

- 1 Жұмабаев М. Шығармалары: Өлеңдер, поэмалар. / М. Жұмабаев – Алматы: Жазушы, 1989. – 448 б.
- 2 Күлеев Б. Айтшы, ақ қайың. / Б. Күлеев – Алматы: Жазушы, 1969. – 324 б.
- 3 Мамедова С. Г. Джавид и романтическая свобода // Актуальные вопросы теории и практики филологических исследований. Матер. межд. науч.-прак. конф., 25-26 марта 2011 г. / С.Г. Мамедова // – Пенза-Москва-Решт: Научно-издательский центр «Социосфера», 2011. – С. 348-352.
- 4 Джафаров М. Гусейн Джавид. / М. Джафаров – Баку: Элм, 1982. – 194 с.
- 5 Торайғыров С. Екі томдық шығармалар жинағы. – Т.І. / С. Торайғыров – Алматы: Ғылым, 1993. – 280 б.
- 6 Mərdanova S.M. Hüseyn Cavidin «Azər» poemasında lirik ricətlər // Bakı universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. / S.M. Mərdanova // – 2010. №3. – P. 49.
- 7 Мұқанов С. XX ғасырдағы қазақ әдебиеті. 1-бөлім (Ұлтшылдық, байшылдық дәуірі) // Классикалық зерттеулер: Көп томдық. Т. 7. / С. Мұқанов // – Алматы: Әдебиет әлемі, 2012. – 420 б.
- 8 Akimova E. Hüseyn Cavid lirikasında dekadans // 525-ci qəzet. - 2013. -13 aprel. № 64. - P. 24.
- 9 Дулатұлы М. Бес томдық шығармалар жинағы. Т.І. / М. Дулатов – Алматы: Мектеп, 2002. – 368 б.
- 10 Пашазаде И. Поэтические особенности русских переводов произведений Гусейн Джавида.

/ И. Пашазаде – Баку: Огуз Ели, 2013.- с. 192.

А.Ж. Шарип

Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

Гусейн Джавид и казахская поэзия начала XX века: духовные искания и художественные особенности

Аннотация. Великолепная плеяда деятелей пера, принимавших активное участие в духовной жизни тюркских народов начала XX века, оставила будущим поколениям богатое литературное наследие. Одним из них является азербайджанский поэт и драматург Гусейн Джавид, прославившийся как «Восточный Шекспир». К сожалению, его произведения до сих пор неведомы казахскому читателю. Главная причина этого заключается в отсутствии постоянного взаимного сотрудничества в сфере художественного перевода и недостатке по сей день научных исследований о казахско-азербайджанских литературных связях. Поэтому в этом направлении перед литературоведами ставятся новые цели и задачи. Художественные явления, имевшие место в разные периоды развития литературы обоих народов, которые главным образом более или менее знакомы с произведениями классиков Низами Гянджеви, Абая Кунанбаева, Мирза-Фатали Ахундзаде, в первую очередь следует рассматривать с точки зрения сравнительно-исторического метода. В этой статье романтизм в стихах Гусейна Джавида анализируется в сочетании со схожими мотивами в поэзии его современников – казахских поэтов М.Жумабаева, М.Дулатова, С.Торайгырова, Б.Кулеева и на конкретных примерах раскрываются во многом превалирующие общие культурно-духовные источники в их идейно-художественных исканиях.

Ключевые слова: национальная поэзия, литературные связи, романтизм, Запад-Восток, гуманистические идеалы, тюркские мотивы.

A.Zh. Sharip

L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Hussain Jawid and Kazakh poetry of early 20th century: spiritual quest and artistic features

Abstract. At the beginning of the twentieth century a number of leading writers, actively participating in the spiritual life of the Turkic peoples, left rich literary heritage in subsequent generations. One of them is Hussain Jawid, the Azerbaijan poet and playwright, the “East Shakespeare”. Unfortunately, his works are unfamiliar to the Kazakh reader. The main reason for this is the systematic mismatch of interpreting practices and the lack of scientific research on the Kazakh-Azerbaijan literary relations. That’s why literary critics have a lot of new goals and objectives. The phenomena in the literature of the two peoples, mainly known only by classics such as Nizami Ganzhauī, Abai Kunanbayev, Myrza-Fatali Akhundzade, should be firstly compared to the comparative-historical method. In this article, romanticism in the poems of Hussain Jawid, in conjunction with contemporary Kazakh poets (M. Zhumabayev, M. Dulatov, S.Toraigyrov, B.Kuleev), is ideologically-artistic in that period of the development of the literature of both countries, from the canal is proved by concrete examples.

Keywords: national poetry, literary relations, romanticism, West-East, moral ideals, Turkic motifs.

References

1 Zhumabaev M. Shygarmalary: Olender, poehmalar, kara sozder [Works: poems, poetries, proses] (Zhazushy, Almaty, 1989. 448 p.). [in Kazakh]

- 2 Kuleev B. Ajtshy, ak kajyn [Say, white birch] (Zhazushy, Almaty, 1969. 324 p.). [in Kazakh]
- 3 Mamedova S. G.Zhavid i romanticheskaya svoboda [Jawid and romantic freedom]. Aktual'nye voprosy teorii i praktiki filologicheskikh issledovaniy. Mater. mezhdunar. nauch.-prak. konf., 25-26 marta 2011 g. [International scientific and practical conference on topical issues of theory and practice of philological research]. Penza – Moskow – Resht, 2011. – pp.348-352. [in Russian]
- 4 Dzhafarov M. Gusejn Dzhavid [Hussain Jawid] (Elm, Baku, 1982. 194 p.). [in Russian]
- 5 Torajgyrov S. Eki tomdyk shygarmalar zhinagy. T.1 [The collection of works in two volumes. T.1.] (Gylm, Almaty, 1993. 280 p.). [in Kazakh]
- 6 Mardanova S. Khusejn Dzhavidyn «Azer» poehmasynda lirik ridzhatlar [Lyric motives in the poem «Azer» Hussain Jawid], Baky universitesinin khabarlary. Khumanitar ehlmalar seriyasy [Bulletin of Baku University. Series of Humanities], 3, - p. 43-49 (2010). [in Azerbaijan]
- 7 Mukanov S. XX gasyrdagy kazakh adebieti.1-bolim (Ultshyldyk, bajshyldyk dauiri) [Kazakh literature in the beginning of the 20th century. Part 1 (Nationalism, Bourgeoisie)], Klassikalyk zertteuler: Kop tomdyk. - T.7 [Classic research: multi-volume] (Adabiet alemi, Almaty, 2002).
- 8 Akimova E. Khusejn Dzhavid lirikasynda dekadans [Decadence in the lyrics of Hussain Jawid]. 525-dzhi gazet. - 2013. - 13 aprel. №64. S.24.
- 9 Dulatuly M. Bes tomdyk shygarmalar zhinagy. - T.1. [The collection of works in five volumes. Volume 1]. (Mektep, Almaty, 2002). [in Kazakh]
- 10 Pashazade I. Poeticheskie osobennosti russkikh perevodov proizvedenij Gusejn Dzhavida [Poetic features of Russian translations of Hussain Jawid's works] (Oguz Eli, Baku, 2011) [in Russian]

Автор туралы мәлімет:

Амантай Шәріп - филология ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. Астана, Қазақстан.

Amantai Sharip - Doctor of Philology, professor L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
-2018. - 2 (123). - Астана: ЕҰУ. 197-б.
Шартты б.т. - 23.0 Таралымы - 35 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қ., Қ.Сәтпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: (87172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды